

Bijlage VWO
2008

afnametijdstip 1

Culturele en kunstzinnige vorming 2

Tekstboekje

tekst 1

In 711 vielen Islamiëten Spanje binnen. In een paar jaar tijd veroverden zij het gehele Iberische schiereiland. De profeet Mohammed leefde van 570 tot 632. Zijn volgelingen vestigden zich in Spanje in het gebied dat binnen een eeuw na Mohammeds dood 'Al Andalus' zou gaan heten.

De laatste moslimheerser in Spanje was sultan Mohammed XII, bij de Spanjaarden beter bekend onder de naam Boabdil. Na een langdurige strijd werd hij in 1492 verslagen en verdreven door de legers van het katholieke koningspaar Isabella en Ferdinand, die door hun huwelijk in 1469 de koninkrijken Castilië en Aragon hadden verenigd. Het vertrek van Boabdil markeerde het einde van een periode van bijna 800 jaar waarin de islamitische kunst en architectuur zich in Spanje hadden ontwikkeld. Het hoogtepunt van die ontwikkeling werd gevormd door het uitzonderlijke raffinement van het beroemde Alhambra-paleis, dat we in Granada nog altijd kunnen bewonderen.

tekst 2

Mijn wereld was voorgoed uit Europa verdwenen nadat Mohammed-ben-Ali, de laatste sultan van Granada, die de overwinnaars Boabdil noemden omdat zij onze woorden niet uit kunnen spreken, de sleutels van de stad aan de katholieke koningen gegeven had, wij hadden ons in het Ifriqia teruggetrokken vanwaar we gekomen waren. Wat we achterlieten waren woorden, gebouwen, echo's in plaatsnamen, stijl, dat wat het makkelijkste te zien was, maar in de bibliotheken van Granada en Toledo, van Leiden en Londen zou onze andere erfenis verder sluimeren, (...).

En hoe vreemd was het lot niet, want al die teksten en theorieën, (...) al die wiskundige, astronomische, poëtische, medische, filosofische stellingen en commentaren, het wikkelen en schatten van uitspraak en tegenspraak, het zou uitmonden in de renaissance, van hun wereld, niet van de onze.

uit: Cees Nooteboom, *De omweg naar Santiago*, Amsterdam 1992

tekst 3

Alfonso el Sabio of Alfons de Wijze (1221 – 1284), christelijke koning van Castilië en León van 1252 tot 1284

In het culturele leven van zijn tijd neemt Alfons de Wijze een bijzonder belangrijke plaats in. Hij wist zich te omringen met een groep Spaanse, joodse en Arabische geleerden uit uiteenlopende takken van wetenschap. Aan zijn hof werden talrijke wetenschappelijke werken vanuit het Arabisch of Hebreeuws in het Latijn of in het Spaans vertaald. (...) Koning Alfons was vooral een begunstiger van de astronomie. Hij liet de werken van Ptolemaeus en Albategnius vertalen en uit zeer uiteenlopende Arabische bronnen een handboek van de astronomie samenstellen. (...)

Koning Alfons was ook een dichter. Belangrijk zijn vooral de 420 *Cantigas de Santa Maria*, liederen voor de heilige Maria, die hij schreef in de taal waarin in zijn tijd veel lyrische poëzie geschreven werd: het Galicisch-Portugees. De liederen werden met instrumentale begeleiding gezongen. De *Cantigas* zijn bewaard gebleven in drie handschriften, die ook de muziek bevatten en die geïllustreerd zijn met schitterende miniaturen.

tekst 4

De keuze van Diaghilev om Rimsky-Korsakov's muziek voor *Shéhérazade* te gebruiken leidde tot ernstige kritiek. Rimsky-Korsakov was in 1908 gestorven en werd in Rusland als een nationaal monument vereerd. Diaghilev werd door velen in zowel Rusland als Frankrijk verfoeid, allereerst omdat hij de muziek überhaupt voor een ballet gebruikte, vervolgens omdat het balletthema niets met de muziek te maken had, daarna vanwege het in stukken hakken van de partituur en - de ultieme belediging - omdat hij voor het gebruik van de muziek geen toestemming had gevraagd. De weduwe van de componist deed publiekelijk haar beklag in een ingezonden brief in een invloedrijke Petersburgse krant: "Omdat ik meneer Diaghilev niet voor de rechter kan slepen ... zal ik zo hard als ik kan blijven protesteren tegen dit soort opzettelijke, onartistieke acties van de kant van meneer Diaghilev."

Blok 2 China en Japan

---

tekst 5

Rond 1590 had de Republiek een aantal politieke en economische verschuivingen achter de rug, die hadden geleid tot een enorme toename van kennis en kapitaal in de Noordelijke Nederlanden.

Sedert het einde van de jaren zestig van de zestiende eeuw waren de Nederlanden het toneel van een gewapende strijd tegen de Spaanse vorst. Omstreeks 1580 hadden de oorlogshandelingen zich echter verplaatst naar de noordelijke en oostelijke provincies en werd de situatie in Holland en Zeeland stabiel. Na de roerige jaren zestig en zeventig maakte de Noord-Nederlandse

economie een zeer spectaculaire groei door. Niet alleen de omvang, maar ook het assortiment aan verhandelde producten nam sterk toe. (...)
Deze handel werd nog verder gestimuleerd door de val van Antwerpen in 1585. (...)
De opbloei van de Noord-Nederlandse handel in specerijen en exotische producten was ook een gevolg van de opheffing van een handelsembargo voor Noord-Nederlandse schepen op Spanje en Portugal. (...)
In de periode tussen 1585 en 1595 was de positie van de Noordelijke Nederlanden dus in allerlei opzichten verbeterd. Militair en economisch was Nederland sterker geworden. De vooruitzichten voor de handel en scheepvaart waren zeer gunstig. De kooplieden die geïnteresseerd waren in een eigen aanvoer van specerijen uit de Oost konden met veel vertrouwen de toekomst tegemoet zien.

tekst 6

Nô

Het Nô-theater is in de veertiende eeuw ontstaan uit een theatrale omlijsting van de Shinto-eredienst, een op voorouderverering gebaseerde Japanse godsdienst. De belangrijkste grondleggers zijn Kannami en zijn zoon Zeami. Kannami richtte het eerste Nô-gezelschap op, dat heden ten dage nog steeds bestaat. Zeami was een zeer begaafd acteur en schrijver van talloze Nô-stukken. Hij heeft ook een twintigtal verhandelingen geschreven over de opvoeringspraktijk van Nô. Deze geschriften werden eeuwenlang in het geheim overgeleverd en worden nog steeds binnen de acteursfamilies bewaard.

Het podium

Het Nô-podium is een vierkant platform van ongeverfd cederhout van ongeveer zes bij zes meter. Aan de linkerkant is het verbonden met de kleedkamer door een lange houten brug die eveneens overdekt is. Via deze brug komen de acteurs en de muzikanten op.

Er wordt geen gebruik gemaakt van realistische decors.

De uitvoerenden

Het publiek kent alle verhalen die in de Nô-stukken worden verbeeld. Ook alle personages zijn bekend. In een Nô-stuk wordt zowel de hoofdrol als de acteur die deze rol vertolkt 'shite', hij die doet, genoemd. Deze shite zingt en danst, beweegt zich over het hele podium, is uitgedost in kostbare kostuums en draagt in veel stukken een masker.

Ook treedt er een acteur in een bijrol op. Zijn taak bestaat er hoofdzakelijk uit om de shite vragen te stellen en gelegenheid te geven om te vertellen. Hij moet het verhaal van de shite uitlokken. In veel stukken fungeert de bijrol dan ook als een soort medium tussen de hoofdrol en het publiek. Zijn kostumering is minder opvallend en hij is nooit gemaskerd. Tot aan het einde van het stuk blijft hij aan de rechterkant van het podium zitten. Hij wordt daarom ook 'waki', zijde of zijkant, genoemd.

Het koor zit in twee rijen aan de zijkant van het podium, zingt de verhalende en beschrijvende gedeelten van het stuk en neemt af en toe teksten van de hoofdrol of bijrol over, vooral wanneer de shite een moeilijke dans moet uitvoeren.

Blok 3 Amerika

---

tekst 7

Op 5 juni 1947 hield George C. Marshall, de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, een dramatische rede aan de Harvard-universiteit. (...) Alleen grootschalige dollarhulp zou Europa er (na de Tweede Wereldoorlog) bovenop kunnen helpen. Marshalls rede vormde de aanzet voor het grootste economische steunprogramma in de geschiedenis.

Was het Marshallplan aanvankelijk vooral bedoeld om de ineenstorting van de wereldeconomie te voorkomen, de Amerikaanse miljarden kregen een functie in de Koude Oorlog: het geld moest een dam opwerpen tegen de communistische dreiging. De Europese samenleving kreeg tegelijkertijd een Amerikaanse glans.(...) Nederland profiteerde relatief sterk van het Marshallplan. Een bedrijf als Hoogovens kon er industriële projecten mee opzetten. (...)

De Marshallhulp was cultureel gezien slechts een episode in de beïnvloeding van Europa door Amerika. Die invloed was er al veel eerder, en is de laatste jaren groter dan ooit. De Amerikaanse smeltkroes blijkt bij uitstek geschikt voor het uitbroeden van succesvolle culturele uitingen. Alles wat uit dat land komt kenmerkt zich bovendien door een overtuigende efficiëntie, en zie daar: globalisering is in wezen Amerikanisering. Of omgekeerd.

tekst 8

The times they are a changing Bob Dylan

Come gather 'round people
Wherever you roam
And admit that the waters
Around you have grown
And accept it that soon
You'll be drenched to the bone.
If your time to you
Is worth savin'
Then you better start swimmin'
Or you'll sink like a stone
For the times they are a-changin'.

Come writers and critics
Who prophesize with your pen
And keep your eyes wide
The chance won't come again
And don't speak too soon
For the wheel's still in spin
And there's no tellin' who
That it's namin'.
For the loser now
Will be later to win
For the times they are a-changin'.

Come senators, congressmen
Please heed the call
Don't stand in the doorway
Don't block up the hall
For he that gets hurt
Will be he who has stalled
There's a battle outside
And it is ragin'.
It'll soon shake your windows
And rattle your walls
For the times they are a-changin'.

Come mothers and fathers
Throughout the land
And don't criticize
What you can't understand
Your sons and your daughters
Are beyond your command
Your old road is
Rapidly agin'.
Please get out of the new one

If you can't lend your hand
For the times they are a-changin'.

The line it is drawn
The curse it is cast
The slow one now
Will later be fast
As the present now
Will later be past
The order is
Rapidly fadin'.
And the first one now
Will later be last
For the times they are a-changin'

tekst 9

Born to be wild

Words and music by Mars Bonfire

Get your motor runnin'
Head out on the highway
Lookin' for adventure
And whatever comes our way
Yeah Darlin' go make it happen
Take the world in a love embrace
Fire all of your guns at once
And explode into space

I like smoke and lightning
Heavy metal thunder Racin' with the wind
And the feelin' that I'm under
Yeah Darlin' go make it happen
Take the world in a love embrace
Fire all of your guns at once
And explode into space

Like a true nature's child
We were born, born to be wild
We can climb so high
I never wanna die

Born to be wild
Born to be wild

tekst 10

Easy Rider is een legendarische roadmovie uit 1969, geregisseerd door Dennis Hopper en geproduceerd door Peter Fonda, die ook de hoofdrollen spelen. De film is de eerste die voortkomt uit de protestcultuur van de hippiebeweging. Ook is het een van de eerste films met een soundtrack die volledig uit popmuziek bestaat. Vooral The Byrds, maar ook The Band, Jimi Hendrix en Steppenwolf maken deel uit van deze soundtrack. In de film draait het vooral om de tegenstellingen tussen de jeugd en de oudere generaties en tussen het platteland en de stad.

Wyatt (Peter Fonda) en Billy (Dennis Hopper) hebben enkele kilo's verdovende middelen verhandeld en besluiten met het daarmee verdiende geld per motorfiets een trip dwars door de Verenigde Staten te ondernemen. Onderweg pikken ze een jonge advocaat op die hen een tijdje vergezelt. Ze ontmoeten allerlei bijzondere mensen en beleven de nodige avonturen. Op de laatste etappe van de reis besluiten twee eendenjagers in een grote pick-up truck Wyatt en Billy de stuipen op het lijf te jagen. Ze maken zich vrolijk over de langharige hippies en dreigen te schieten. De jongens rijden gewoon door en Billy steekt zelfs zijn middelvinger op naar de jagers. Dat kost hem zijn leven. Wyatt wil een arts gaan halen om zijn vriend nog te redden. De jagers realiseren zich dat hij een getuige is, keren om en vermoorden hem ook.

tekst 11

In 1947 was in New York de Actor's Studio opgericht. Dit was een opleiding voor acteurs, gebaseerd op de ideeën die de Russische toneelregisseur Konstantin Stanislavski in het begin van de twintigste eeuw ontwikkelde. De manier van spelen die op deze opleiding aangeleerd werd, werd al snel zo populair en belangrijk dat hij 'the Method' genoemd wordt.

De Method dwingt de speler ertoe minder bezig te zijn met de woorden van zijn toneeltekst en zich meer te concentreren op een heldere vertolking van de bedoelingen van de schrijver. Door middel van zinvolle acties en de ontwikkeling van een gevoeliger zintuiglijk bewustzijn maakt de acteur zich de innerlijke ervaring van de rolfiguur eigen, waarbij tegelijkertijd de bouwstenen worden gelegd voor de uiterlijke vormgeving van het spel. De acteur streeft naar een zo groot mogelijke transformatie naar de rolfiguur toe. Hij wordt als het ware tijdelijk die rolfiguur.

tekst 12

De organisatie Adbusters omschrijft zichzelf als volgt:

Wij vormen een mondiaal netwerk van kunstenaars, activisten, schrijvers, grappenmakers, studenten, opvoeders en ondernemers die de nieuwe sociale activistische beweging van het informatietijdperk willen bevorderen. Ons doel is om de bestaande machtsstructuren omver te werpen en om de manier waarop we in de 21e eeuw zullen leven baanbrekend te veranderen. (...)

Ons werk wordt omarmd door organisaties als Friends of the Earth en Greenpeace; het wordt in honderden alternatieve en gangbare kranten en tijdschriften vertoond, op televisie en in radioprogramma's in de hele wereld. Tweederde van de Adbusters-lezers woont in de Verenigde Staten, maar het tijdschrift heeft abonnees in zestig andere landen en een uiterst gevarieerde lezerskring. Onder onze lezers bevinden zich professoren en studenten, activisten en politici, milieubeschermers en communicatiedeskundigen, industriële waakhonden en insiders uit het bedrijfsleven, kinderen die van onze glossy houden en ouders die zich zorgen maken over hun kinderen die per dag teveel uur op de elektronische omgeving inloggen.